

ТМГ. XXXVIII	Бр. 4	Стр. 1559-1572	Ниш	октобар - децембар	2014.
--------------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

UDK 675.375:006.3/8

Прегледни рад

Примљено: 15. 5. 2013.

Ревидирана верзија: 22. 5. 2014.

Одобрено за штампу: 24. 11. 2014.

Мирослав Тодоровић

Марија Пантелић

Универзитет у Београду

Економски факултет

Београд

ОД ТРАДИЦИОНАЛНОГ КА МОДЕРНОМ ФИНАНСИЈСКОМ ИЗВЕШТАВАЊУ – КОЛИКА ЈЕ ЦЕНА МОДЕРНИЗАЦИЈЕ?

Апстракт

Процес модернизације финансијског извештавања, који се убрзао почетком новог века, донео је одређене користи за кориснике финансијских извештаја, светска финансијска тржишта и глобалну економију. Ипак, заокруженост и транспарентност рачуноводствене логике и њена независност од волатилности тржишних цена која је красила традиционално финансијско извештавање није тако очигледна у модерном финансијском извештавању.

Сет рачуноводствених стандарда који се сада глобално користе недовољно је конзистентан и предмет је честих промена што отежава њихову правилну примену и доводи у питање реализацију очекиваних користи од стандардизације финансијског извештавања у свету. Осим тога, модерно финансијско извештавање је пореметило однос између важних квалитативних карактеристика рачуноводствених информација и погазило неке од вековима развијаних темељних рачуноводствених принципа, те, стога, бојазан да би се услед уздрманих темеља цела конструкција финансијског извештавања могла урушити није неоснована. Овај рад је посвећен преиспитивању најкрупнијих препрека и странпутица које стоје на путу на коме се налази модернизација финансијског извештавања.

Кључне речи: финансијско извештавање, рачуноводствени принципи, фер вредност, међународни стандарди финансијског извештавања, релевантност

FROM TRADITIONAL TO MODERN FINANCIAL REPORTING – WHAT IS THE PRICE OF MODERNIZATION?

Abstract

The process of modernization of financial reporting, which was accelerated at the turn of this century, has provided certain benefits to users of financial reports, global financial markets, and the global economy. However, the integrity and transparency of accounting logic and its independence from the volatility of market prices, which adorned the traditional financial reporting, is not as apparent in the modern financial reporting.

The set of accounting standards that are currently globally used is not fully consistent and is subject to frequent changes, which makes its proper use difficult and calls into question the realization of the expected benefits of global standardization of financial reporting. Moreover, modern financial reporting has disrupted the relationship between the important qualitative characteristics of accounting information and has violated some of the fundamental accounting principles that had been developed for centuries. Therefore, there is justifiable concern that the entire structure of financial reporting could collapse due to the shaken foundations. This paper reviews the biggest obstacles and stray paths on the road that modernization of financial reporting has taken.

Key Words: financial reporting, accounting principles, fair value, international financial reporting standards, relevance

УВОД

Традиционално финансијско извештавање засновано на концепту историјског трошка развијало се дуги низ деценија уз инститирање на респектовању следећих фундаменталних рачуноводствених принципа: (1) принципа реализације; (2) принципа повезивања прихода и расхода – мечинг принципа; (3) принципа конзистентности и (4) принципа конзервативизма. Примарни циљ финансијског извештавања састојао се у утврђивању што тачнијег и упоредивог периодичног резултата, а у складу са доминирајућом динамичком теоријом биланса. У том смислу, биланс успеха је представљао финансијски извештај од примарног значаја, а у њему су се смели наћи само реализовани добици, с једне стране, и реализовани и нереализовани губици са друге стране. Традиционално рачуноводство се карактерисало рачуноводственом логиком која је заокружена, транспарентна и независна од волатилности тржишних цена.

Почетком новог века дошло је до оштрог заокрета у пракси финансијског извештавања који би се, по нашем мишљењу, могао окарактерисати и револуционарним. Главни моменти који су обележили прелаз од традиционалног ка модерном финансијском извештавању су: (1) развој, и, у неким земљама, наметање непосредне примене међународних стандарда финансијског извештавања – МСФИ

(International Financial Reporting Standards – IFRS); (2) увођење рачуноводства фер вредности; (3) давање веће слободe састављачима финансијских извештаја у избору између алтернативних рачуноводствених поступака; (4) веће окретање ка задовољењу информационих потреба инвеститора, често на штету других корисника финансијских извештаја; (5) јачање захтева за обелодањивањима. Користи од модернизације финансијског извештавања често се глорификују, иако је евидентно да на путу којим је кренуло финансијско извештавање има доста препрека и странпутица. Њима се бавимо у овом раду.

ПРОБЛЕМИ У ПРИМЕНИ МСФИ

Процесу успостављања и изградње глобалних рачуноводствених стандарда приступило се верујући да ће се њиховом правилном применом, због хармонизације, стандардизације и једнообразности финансијског извештавања у целом свету, остварити далекосежне позитивне импликације за инвеститоре, тржишта капитала и предузећа; унифицирани висококвалитетни финансијски извештаји могу се лакше и боље разумети од стране инвеститора и пословних партнера, што ће подстаћи проток роба и капитала, а на добробит предузећа, националних привреда и укупне светске економије. Ипак, евидентно је и да су многе земље, поготово оне у којима је прописана директна и непосредна примена МСФИ уз укидање националних стандарда, ушле у процес хармонизације и стандардизације потпуно неприпремљене, те је нејасно да ли су код њих користи од овог преласка надмашиле недостатке, трошкове и штете.

Обавезна и непосредна примена МСФИ за сва предузећа, банке, друга правна лица, па чак и предузетнике, у нашој земљи отпочела је 1. 1. 2004. године, а у складу са Законом о рачуноводству и ревизији донетим 2002. (чл. 19). Нажалост, могло би се рећи да је тим потезом домаћа рачуноводствена професија преко ноћи урушена, са болним последицама које се осећају и данас, скоро десет година од почетка имплементације МСФИ. Кривица, међутим, не пада на терет рачуновођа. Кривицу треба тражити у одсуству било каквог смисленог, систематског и стратегијског приступа националног регулатора; правремена додатна едукација и обука, па чак и информисање рачуновођа нису били обезбеђени, преводи стандарда су каснили и били су лошег квалитета, професионална национална рачуноводствена асоцијација била је недовољно укључена у овај процес, а академска рачуноводствена јавност је остављена по страни. Осим тога, међународни стандарди су толико захтевни и комплексни и, у основи, конципирани за примену од стране великих и јавно котираних предузећа и банака, да је прописивање њихове примене за мала предузећа, друга правна лица и предузетнике представљало само апсурд више у несрећном преласку на праксу извештавања према МСФИ.

Честе, готово непрестане промене МСФИ представљају крупан проблем за рачуновође и ревизоре финансијских извештаја. Два су разлога кључна за ове измене и допуне. Прво, у релативно кратком року након увођења међународних стандарда постало је очигледно да неки од стандарда садрже значајне недоречености, недоследности и контрадикторности са захтевима других стандарда. Осим тога, временом се уочавало да за неке трансакције, догађаје и околности нису ни формулисане конкретне одредбе које би се могле применити, те су се морали развијати нови захтеви или/и нови стандарди за те сврхе. Друго, због значаја и утицаја америчке привреде и њихових рачуноводствених институција, евидентне разлике које су постојале између концептуалних оквира и захтева МСФИ, на једној страни, и америчких рачуноводствених стандарда – GAAP (Generally Accepted Accounting Principles), на другој страни, временом су све више тумачене као проблем који се мора отклонити. То је резултирало покретањем неколико заједничких пројеката који су у функцији измена и допуна МСФИ и њихове *de facto* конвергенције према америчким стандардима.

НАРУШАВАЊЕ ФУНДАМЕНТАЛНИХ РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ПРИНЦИПА

За разлику од традиционалног рачуноводства где се мерење средстава и обавеза вршило на основу документованих доказа или чињеница, тј. стварних пословних трансакција које је обавило предузеће, рачуноводство фер вредности омогућило је да се мерење изврши на основу трансакција које су обавили други тржишни учесници, тј. на основу тржишних цена средстава и обавеза (тзв. *mark-to-market* начин мерења). Уколико тржишне цене за конкретна средства или обавезе које се мере не постоје, рачуновођа ће извршити мерење на основу финансијских модела (тзв. *mark-to-model* начин мерења), где ће разноврсне претпоставке које би тржишни учесници могли имати у виду при вредновању средстава/обавеза, као и предвиђања менаџера предузећа постати инпуту у процесу мерења. Критичари рачуноводства фер вредности наглашавали су да је овај концепт финансијског извештавања главни узрочник финансијске кризе или важан фактор који је допринео продубљењу кризе (Biondi, 2011; Wallison, 2008). Концепт фер вредности доста је критикован и због ефеката волатилности и процикличности које производи (Hodder, Hopkins, & Wahlen, 2006) и техничких потешкоћа у мерењу на основу модела (Тодоровић & Пантелић, 2011), међутим, због ограничења у обиму рада на овом месту ћемо се позабавити само проблемом нарушавања традиционалних рачуноводствених принципа што, по нашем мишљењу, и представља најозбиљнију бољку рачуноводства фер вредности.

Приоритет модерног финансијског извештевања се помера са утврђивања тачног и упоредивог периодичног резултата на мерење вредности средстава и обавеза. Биланс стања тако постаје извештај од примарне важности, док биланс успеха пада у други план. Одмерене вредности средстава и обавеза се услед волатилности тржишних цена и других инпута коришћених при моделском мерењу, могу релативно често мењати, што имплицира да се оваквом променом циља финансијског извештавања у питање доводе вековима развијани рачуноводствени принципи. Тако се принцип конзервативизма, који је у контексту традиционалног рачуноводства преовладавао у односу на остале рачуноводствене принципе, у потпуности одбацује, принцип реализације се нарушава, мечинг принцип се суштински мења, а није поштеђен ни принцип континуитета пословања.

За идентификовање доказа о нарушавању рачуноводствених принципа од стране рачуноводства фер вредности од користи је направити поређење његових ефеката на финансијске извештаје са ефектима које производи традиционално рачуноводство, што се, верујемо, најбоље може објаснити уз помоћ поједностављеног примера. Претпоставимо да је предузеће инвестирало у хартије од вредности износ од 600 хиљада динара. Уколико би на крају календарске године (следећи дан биланса) тржишна вредност хартија износила, на пример, 900 хиљ. дин., ово повећање тржишне вредности не би имало утицаја на финансијске извештаје предузећа састављене у складу са праксом традиционалног финансијског извештавања. Наиме, према традиционалном рачуноводству и њему иманентном принципу реализације, објективирање нереализованог добитка није дозвољено. Слично томе, ни пад тржишне вредности поседованих хартија на, рецимо, 400 хиљ. дин., не би био забележен у случају да је пад привременог карактера. Ако се пак оцени да пад вредности није привременог већ трајног карактера, онда би се у складу са принципом конзервативизма или, конкретније, принципом импаритета морао исказати импаритетни губитак у билансу успеха у висини 200 хиљ. дин. и у истом износу смањити вредност по којој се ова инвестиција исказује у билансу стања. Дакле, у складу са традиционалним рачуноводством морају се признати нереализовани губици.

На другој страни, ако би, у складу са поставкама модерног финансијског извештавања, предузеће одабрало да хартије исказује по фер вредности, у сценарију раста тржишне вредности хартија са 600 хиљ. дин. на 900 хиљ. дин. предузеће ће у билансу успеха признати добитак од 300 хиљ. дин. и за исти износ у билансу стања повећати вредност поседованих хартија. Пошто хартије од вредности нису продате, већ су и даље у поседу предузећа, очигледно је да се и овде ради о нереализованим добицима чиме се нарушава принцип реализације. Нереализовани добитци на хартијама улазе у обрачун пери-

одичног резултата предузећа и могу бити расподељени¹, иако се може десити да тржишна вредност хартија касније падне на износ од, рецимо, 400 хиљ. дин. и да предузеће због проблема неликвидности буде приморано да их прода по тој цени. У оваком сценарију, иако је у реалности предузеће на овој инвестицији претрпело губитак од 200 хиљ. дин., рачуноводство фер вредности је омогућило да се на основу фиктивних добитка из предузећа одлије део сопственог капитала (гарантне супстанце) у висини од 300 хиљ. дин. што је последица одбацавања принципа конзервативизма.

Принцип конзервативизма (опрезности) је прихваћен у немачкој рачуноводственој пракси још у седамнаестом веку, а слом финансијских тржишта тридесетих година прошлог века је појачао потребу за конзервативизмом у финансијском извештавању и у англо-америчкој рачуноводственој пракси.² Конзервативизам је неопходни противник претераног оптимизма кога је тешко угушити, а последице претераног оптимизма су знатно веће од последица претераног песимизма. Природна је тенденција власника друштва лица и менаџера друштва капитала да буду оптимистични када је реч о финансијском и приносном положају предузећа, а такав претерани оптимизам често доводи до прецењивања периодичних резултата. Чувени немачки теоретичар биланса Шмаленбах (Schmalenbach) је истицао да је један превисоко обрачунати добитак за предузеће и за власника знатно опаснији, него један прениско обрачунати добитак (Ранковић, 2010, стр. 174). Превисоко обрачунати (хипертрофирани) периодични резултат може постати предмет расподеле и тако се одлити из предузећа, што није у дугорочном интересу ни предузећа, нити његових власника, кредитора или менаџера. У условима развоја корпорација императив постаје и опрезно одмеравање имовине будући да она служи као колатерал за заштиту интереса кредитора и других поверилаца. Дакле, због неједнакости последица претераног оптимизма у односу на претерани песимизам, правила за процењивање обавеза, расхода и губитака морају да буду различита од оних која се односе на имовину (средства), приходе и добитке. Примерено је антиципирати и признати нереализоване вероватне губитке на

¹ Осим кроз исплату већих дивиденди, нереализовани добици се могу одлити из предузећа и, рецимо, по основу исплате повећаних плата радницима и менаџерима, кроз бонусе за менаџере и кроз додатне порезе који се морају обрачунати на ове добитке.

² У старој немачкој систематици принцип импаритета и принцип реализације били су инкорпорирани у принцип конзервативизма. Ова два принципа су у новијој систематици постали независни, осамостаљени принципи, док се у англо-америчкој стручној литератури принцип импаритета и даље налази у склопу принципа конзервативизма.

средствима (принцип ниже вредности, принцип импаритета) а обавезе процењивати по највишој могућој вредности (принцип више вредности), али није примерено и није дозвољено признати нереализоване добитке ни на средствима, ни на обавезама. У примеру који смо презентовали недвосмислено је показано како је модерно финансијско извештавање отворило врата за нарушавање принципа конзервативизма на страни средстава. И на страни обавеза, нажалост, отворен је простор за кршење принципа конзервативизма по најновијој регулативи рачуноводства фер вредности (IASB, 2011, IFRS 13, пар. 42) којом се дозвољава да се у случају пада фер вредности финансијских обавеза исте могу исказати по вредности нижој од преостале уговорне обавезе плаћања.³

У околностима светске економске кризе рачуноводство фер вредности довело је у питање и *принцип континуитета пословања* (Going concern principle). Тако би предузеће, уколико и даље држи хартије од вредности за чије је стицање платило 600 хиљ. дин. у случају да им тржишна вредност падне на износ од рецимо 400 хиљ. дин., морало да их у финансијским извештајима искаже у износу од 400 хиљ. дин., иако је можда такав пад у тржишној вредности хартија сасвим привременог карактера. Бројна предузећа и банке су, како се криза заоштравала, била приморана да хартије од вредности и некретнине у финансијским извештајима искажу по крајње депресивним ценама, нижим чак од ликвидационих цена које су се могле постићи при принудној продаји истих само неколико месеци раније или неколико месеци касније, а из разлога што су на дан састављања финансијских извештаја тржишне цене ових средстава биле такве. Ово је противно принципу континуитета пословања, будући да он забрањује исказивање средстава по ликвидационим вредностима све док не постоји очигледна намера за ликвидацијом. Континуитет пословања је доведен у питање јер се исказивањем средстава по нереално ниским вредностима смањују коефицијенти адекватности капитала код банака или други показатељи перформанси код предузећа и банака. То може представљати повод за интервенцију или покретање стечајног поступка (и ликвидације) од стране банкарских регулатора или пак од стране кредитора уколико су у уговорима о задуживању минималне висине датих показатеља биле дефинисане као уговорна ограничења – клаузуле (covenants). Принцип континуитета пословања се додатно угрожава и напред објашњеним проблемом расподеле нереализованих добитака.

³ Ово једино није спорно у случају ако финансијске обавезе потичу из емисије обвезница, када је опозив обвезница предвиђен уговором, када је предузеће финансијски способно да их опозове и када предузеће заиста има намеру да у кратком року то учини.

Код рачуноводства фер вредности и суштина мечинг принципа постаје другачија. У складу са традиционалном рачуноводственом теоријом, приход је достигнуће које је резултат напора које улаже предузеће; трошкови мере тај напор, а приходи мере достигнуће (Paton, 1946). Циљ мечинг принципа је исправно упаривање прихода са њима припадајућим расходима, а како би се у сваком обрачунском периоду утврдио резултат који датом периоду припада. На тај начин се спречава сељење резултата из периода у период. Међутим, у складу са концептом рачуноводства фер вредности приходи и расходи се признају онда када дође до промена вредности средстава и обавеза, без интенције да се приходи нужно повезују са њима припадајућим расходима.

И „ПРЕТЕРАНА СЛОБОДА” ИМА СВОЈУ ЦЕНУ

Модерно финансијско извештавање карактерише се остављањем веће слободе у избору између алтернативних рачуноводствених поступака (концепт фер вредности *vs* концепт историјског трошка, просечна цена *vs* FIFO метод обрачуна потрошње залиха, линеарна *vs* дегресивна *vs* функционална метода отписивања сталних средстава, разврставање финансијских средстава по групама и њихове рекласификације и сл.). Док је на једној страни отварање таквих могућности добродошло јер омогућава наставак истинитог и фер финансијског извештавања у случајевима када се економске околности у којима предузећа послују значајно промене, ова „претерана слобода” проширује простор за субјективизам и манипулације у финансијском извештавању. Честим или неоправданим променама рачуноводствених политика финансијски извештаји предузећа могу постати неупоредиви и неразумљиви, чиме се нарушава и *принцип конзистентности*. Принцип конзистентности захтева да се једном изабрани рачуноводствени поступци конзистентно примењују из године у годину и да се мењају само изузетно, у оправданим околностима (нпр. промена правне форме предузећа, промена делатности, драматичне промене у пословном окружењу и сл.), а како би се спречило самовољно обликовање периодичног резултата. Другим речима, исказани резултати морају бити рефлексија успешности предузећа, а не креативности у променама рачуноводствених поступака.

Бројне опције које су иманентне модерном финансијском извештавању отварају могућност да у различитим предузећима иста средства буду вреднована употребом различитих рачуноводствених поступака. На тај начин, чак иако се свако од предузећа чврсто придржава принципа конзистентности, модерно финансијско извештавање може угрозити *упоредивост* финансијских извештаја између предузећа, што је, како смо видели на почетку, био главни циљ хармонизације и стандардизације финансијског извештавања.

Модерно финансијско извештавање својим великим дискреци-оним слободама оставља превише простора за уобличавање периодичног резултата – манипулације и друге облике обмањујућег финансијског извештавања, а све како би се инвестиционој јавности приказала боља слика предузећа него што је то у стварности случај. Могло би се рећи да случајеви предузећа Enron, WorldCom, Adelphia и Parmalat представљају управо екстремне доказе претходне тврдње. Креативни потенцијали модерног рачуноводства отежавају корисницима анализу финансијских перформанси предузећа:

„Будући да граница између допуштене билансне политике и билансне преваре није увек лако препознатљива, састављачи биланса, у граничним подручјима, могу је свесно прећи. Билансна анализа је стога двоструко тежа – осим конфронтације са повећаним креативним потенцијалом, конфронтира се и са смањеном препознатљивошћу инструмената билансне политике“ (Schwab, 2007, стр. 51).

Као доказ да састављачи финансијских извештаја радо користе прилике да рачуноводствене политике преусмере у правцу који им одговара може послужити случај омогућавања тзв. опције рекласификације финансијских инструмената, која је одобрена крајем кризне 2008. године. Овом опцијом дозвољено је да се процењивање финансијских средстава по фер вредности прекине и да се средства поново мере по историјском трошку. Једно емпиријско истраживање новијег датума (Bischof, Brüggemann, & Daske, 2011) које је обухватило 302 банке, показало је да су банке масовно искористиле ову могућност како би избегле признавање губитака по фер вредности (од око 23 млрд. ЕУР агрегатно), али и да би избегле интервенцију банкарских супервизора.

ЗАПОСТАВЉАЊЕ НЕКИХ КОРИСНИКА И НЕКИХ ВАЖНИХ КАРАКТЕРИСТИКА РАЧУНОВОДСТВЕНИХ ИНФОРМАЦИЈА

Увођење рачуноводства фер вредности и друге новије промене МСФИ⁴ оправдавају се од стране доносилаца МСФИ потребом да се појача *релевантност* рачуноводствених информација за инвеститоре. Релевантност се од стране доносилаца МСФИ сада истиче као најзначајнија квалитативна карактеристика рачуноводствених информација. Два су проблема повезана са заокретом у смеру истицања релевантности. Прво, форсирањем информационих потреба инве-

⁴ Овде се мисли на усвајање ревидираног концептуалног оквира МСФИ године 2010, пројекат измене стандарда о финансијским инструментима са акцентом на третман импаритетних губитака, и на усвајање новог стандарда о мерењу фер вредности.

ститора, као једне групе корисника финансијских извештаја, неминувано се у други план потискују информационе потребе осталих корисника. Иако је евидентно да у поређењу са ситним инвеститорима на финансијским тржиштима неки други корисници (попут кредитора, банкарских регулатора и регулатора финансијских тржишта) имају много већу снагу и моћ да траже додатне податке како би задовољили своје информационе потребе, напуштањем ранијег *више балансираног приступа* предузећима и банкама се намеће обавеза да улажу додатне напоре и трпе додатне трошкове везане за вођење више база података – за инвеститоре, за кредиторе, за регулаторе. Друго, у зависности од тога шта се сматра примарним циљем финансијског извештавања, схватање самог појма релевантности и тога шта значи унапредити релевантност може се значајно разликовати. Ако је циљ пружање информација о финансијском положају предузећа, тада се информације о богатству предузећа добијене приказивањем средстава и обавеза по текућим и актуелним вредностима сматрају најрелевантнијим. Фокус извештавања је тада, дакле, на билансу стања, тј. на средствима и обавезама. Међутим, ако је циљ пружање информација о перформансама предузећа (тј. информација о ефикасности предузећа у прибављању инпута, њиховој трансформацији у аутпуте и продаји тих аутпута на тржишту) релевантним се морају сматрати информације о променама у богатству предузећа. Фокус финансијског извештавања тада мора бити на приходима и расходима и периодичном резултату, односно, на билансу успеха. Верујући да је смисао периодичног извештавања предузећа управо у праћењу промена у богатству које су се десиле у току сваког обрачунског периода, закључујемо да се новијим изменама МСФИ релевантност информација не унапређује. Мишљења смо и да, рецимо, информација о томе да је фер вредност средстава које предузеће поседује значајно порасла није *a priori* релевантна за инвеститоре јер се њихово богатство неће променити све док предузеће поседује дата средства. У реалности, богатство инвеститора ће се променити тек када предузеће не буде поседовало дата средства, тј. када их прода и „убере” користи од раста фер вредности тих средстава.

У стручној литератури се често истиче и став да је *поузданост*, као друга битна квалитативна карактеристика рачуноводствених информација, неопходан предуслов да би информација била релевантна. У оквиру рачуноводства фер вредности процењивање средстава и обавеза врши се на основу хипотетичких трансакција чиме се управо доводи у питање поузданост информација. Хипотетичке трансакције, из којих резултирају цене које се узимају као основа за вредновање средстава и обавеза, трансакције су у којима предузеће не учествује ни као купац ни као продавац, већ су у тим улогама нека друга два тржишна учесника. Стога се, логично, и цене које се

утврде на тај начин, често значајно разликују од вредности средстава из перспективе предузећа – вредности у употреби. Чињеница да једно те исто средство може бити употребљавано у различитим предузећима на различите начине свакако није небитна за вредност, и стога не сме бити игнорисана. Тако нпр., машина која је у једном предузећу од кључног значаја за обим производње и квалитет производа, а која се у другом уопште не користи у производном процесу, у реалности има неупоредиво већу вредност у првом предузећу, иако је тржишна цена (фер вредност) машине иста за оба предузећа. Неуважавањем посебних карактеристика и специфичности средстава вредност истих се потцењује, што је у контрадикцији са прокламованим императивом рачуноводства фер вредности – приказивањем богатства предузећа са фокусом на средства и обавезе. Додатно, уколико је императив рачуноводства фер вредности заиста што тачније исказивање *свих* средстава и богатства предузећа, онда је неопростиво што овај концепт не може да реши енормни проблем необухватања бројних ставки реалног богатства предузећа, па самим тим не може довољно да приближи биланс стања фер вредности предузећа као целине (Jensen, 2007, p. 318). Овде се првенствено мисли на немогућност вредновања и билансног исказивања компоненти праве вредности предузећа као што су нпр. способности менаџмента, технолошка супериорност, вредност бренда, конкурентска позиција предузећа и сл. Овај проблем присутан је, свакако, и код традиционалног рачуноводства али се, међутим, код њега ни не инсистира на приказивању богатства предузећа са фокусом на средства и обавезе. Фаворизовањем релевантности у односу на поузданост и разумљивост повећава се јаз између очекивања и стварности у вези са сврхом, природом и значењем финансијских извештаја (Ernst & Young, 2005, p. 8).

ИЗНУЂЕНА, ПА ИПАК НЕДОВОЉНА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Подизање транспарентности финансијских извештаја представља циљ коме се кроз историју одувек тежило. У том смислу, јачање захтева за квалитетним обелодањивањима којим је окарактерисан прелаз са традиционалног на модерно финансијско извештавање представља начелно позитиван помак. Међутим, могло би се рећи да се наметање додатних, појачаних обелодањивања у напоменама уз финансијске извештаје у доброј мери десило не због аутентичне жеље да се транспарентност побољша, већ као резултат чињенице да су управо промене које је донела модернизација финансијског извештавања, а које смо разматрали на претходним странама, то саме по себи наметнуле. Наиме, ако се вредности средстава и обавеза могу утврђивати по изузетно комплексним моделима, заснованим на мноштву инпу-

та, при чему предузеће из године у годину може мењати и моделе и инпуте вредновања и друге рачуноводствене поступке, ако доносиоци стандарда могу често мењати правила по којима се финансијски извештаји припремају, ако се у финансијским извештајима могу наћи и они добици које је предузеће зарадило и они које није зарадило, укључујући и оне које никада неће ни зарадити, ако свако од предузећа у истој грани има "свој" рачуноводствени поступак и исказује средства и обавезе по вредностима које се драматично разликују, онда је, рекли бисмо, обелодањивање додатних и детаљних информација минимум онога што се мора обезбедити да би се створили предуслови да корисници уопште могу да разумеју и анализирају такве финансијске извештаје. Имајући у виду бројност обелодањивања која се стандардима захтевају не чуди чињеница да поједина предузећа и банке нека од захтеваних обелодањивања "превиде" и изоставе. У Србији је чак присутна и пракса да се састављање напомена препушта ревизорима, што они чине по унапред скројеним и често неприлагођеним обрасцима.

Анализирајући улогу рачуноводства фер вредности у текућој кризи и стајући махом у његову одбрану Лаукс (Laux, 2012) ипак признаје да „фер вредност не представља чаробни лек ни за већу транспарентност ни за бољу информисаност”. Само у идеалним условима, уколико се обелодане информације о свим коришћеним релевантним претпоставкама и информације о сензитивности фер вредности на промене у тим претпоставкама, инвеститори могу да процене колико су подаци о исказаним фер вредностима валидни, а чак и у таквим идеалним условима информације о историјским трошковима, и јасној разлици између реализованих и нереализованих добитака и губитака, добродошле би инвеститорима.

УМЕСТО ЗАКЉУЧКА

Не негирајући чињеницу да је модернизација финансијског извештавања имала своје добре стране, у овом раду смо елаборирали очигледне тешкоће у финансијском извештавању које је донело напуштање традиционалне рачуноводствене праксе. Рекли бисмо да те потешкоће представљају својеврсну цену која се мора платити за модернизацију финансијског извештавања.

Некомплетност МСФИ, контрадикторности између захтева различитих стандарда и сталне промене стандарда значајно отежавају њихову правилну примену и доводе у питање реализацију очекиваних користи од стандардизације финансијског извештавања у свету. Проблеми су израженији у земљама које су у процес преласка на МСФИ ушле стихијски, што је свакако случај и са Србијом. Услови финансијске кризе у последњим годинама показују да су олаким

одбацивањем, нарушавањем и довођењем у питање традиционалних рачуноводствених принципа доносиоци рачуноводствених стандарда отворили Пандорину кутију; данас је тешко наслутити да ли ће текућим убрзаним активностима на изменама МСФИ доносиоци стандарда успети да поврате пољуљано поверење инвеститора и широке јавности у веродостојност финансијског извештавања. Инвеститори јесу важан корисник финансијских извештаја, међутим уколико финансијско извештавање запоставља информационе потребе осталих корисника предузећа и банке ће се суочавати са већим неповерењем кредитора, што може повећати цену дуга, и са тежим уподобљавањем законској регулативи коју намећу регулатори, што резултира већим додатним трошковима извештавања. У коначној инстанци, сами инвеститори су ти који морају сносити последице: већу цену дуга и додатне трошкове извештавања регулатора. Стога би пут наводног подизања релевантности, а науштрб других важних карактеристика рачуноводствених информација, којим се трансформација финансијског извештавања креће, требало озбиљно преиспитати.

ЛИТЕРАТУРА

- Biondi, Y. (2011). The Pure Logic of Accounting: A Critique of the Fair Value Revolution. *Accounting, Economics, and Law*; 1(1), Article 7.
- Ernst & Young. (2005). *How Fair is Fair Value?* London, U.K., May.
- Bischof, J., Brüggemann, U., & Daske, H. (2012). *Fair Value Reclassifications of Financial Assets During the Financial Crisis*. Discussion Papers from Humboldt University, Collaborative Research Center 649, Retrieved from <http://sfb649.wiwi.hu-berlin.de/papers/pdf/SFB649DP2012-010.pdf>
- Hodder, L., Hopkins, P., & Wahlen, J. (2006). Risk-relevance of fair-value income measures for commercial banks. *The Accounting Review*, 81(2), 337–375.
- IASB. (2011). *IFRS 13: Fair Value Measurement*.
- Jensen, R. E. (2007). Fair Value Accounting in the USA. In P. Walton, (ed.), *The Routledge Companion to Fair Value and Financial Reporting* (pp. 300–320). Routledge.
- Laux, C. (2012). Financial Instruments, Financial Reporting, and Financial Stability. *Accounting and Business Research*, 42(3), 239–260.
- Paton, W.A. (1946). Cost and Value in Accounting. *Journal of Accountancy AICPA*, March.
- Ранковић, Ј. (2010). *Теорија биланса* [Accounting Theory]. Београд: Економски факултет.
- Schwab, H. (2007). Bilančna kozmetika i prepoznavanje lažnih uspjeha [Creative Accounting and Identification of Fake Income]. *Računovodstvo, revizija i financije*, 8, 49-51.
- Тодоровић, М. & Пантелић, М. (2011). Инкорпорирање модела пословних финансија у финансијско извештавање: изазови примене у мерењу фер вредности. [Incorporation of Models of Corporate Finance in Financial Reporting: Challenges of application in Fair Value Measurement] У: Микеревић, Д. (ур.): *Рефлексије међународних стандарда финансијског извештавања на рачуноводство, ревизију и пословне финансије* (стр. 473-490). Бања Врућица: Савез рачуновођа и ревизора Републике Српске.

Wallison, P. J. (2008). *Fair Value Accounting: A Critique*. American Enterprise Institute for Public Policy Research Outlook Series, July.

Закон о рачуноводству и ревизији [Law on Accounting and Auditing], Службени лист СРЈ. Бр. 71 (2002)

Miroslav Todorović, Marija Pantelić, University of Belgrade, Faculty of Economics, Belgrade

FROM TRADITIONAL TO MODERN FINANCIAL REPORTING – WHAT IS THE PRICE OF MODERNIZATION?

Summary

In this paper we review the biggest obstacles and stray paths along the road that modernization of financial reporting has taken. The process of modernization of financial reporting, which was accelerated at the turn of this century, has provided certain benefits to users of financial reports, global financial markets, and the global economy. However, the integrity and transparency of accounting logic and its independence from the volatility of market prices, which adorned the traditional financial reporting, is not as apparent in the modern financial reporting. International Financial Reporting Standards (IFRS), which form the basis of modern financial reporting, are not fully consistent and are subject to frequent changes. This makes their proper application difficult and calls into question the realization of the expected benefits of global standardization of financial reporting.

Modern financial reporting has disrupted the relationship between the important qualitative characteristics of accounting information and has violated some of the fundamental accounting principles that had been developed for centuries. Thus, for example, the conservatism principle was completely rejected, the realisation principle was violated, and the matching principle was fundamentally changed, as was the going concern principle. In addition, greater freedom in the choice between alternative accounting procedures has left more room for subjectivity and manipulation in financial reporting; reported business results should represent company's success, not its creativity in changing accounting procedures. The information needs of investors are at the forefront of IFRS; their requirements may be excessively burdensome or inappropriate in light of the information needs of other users, who might wish for more simplified or altogether different accounting and reporting requirements.